

tanulmány

ARANY ZSUZSANNA

Kosztolányi Dezső élete

FORRADALMAK KORA

6. RÉSZ

Szerepvállalás az irodalmi közéletben: a Petőfi Társaság és a Vörösmarty Akadémia

A *Pesti Napló* és az *Eszkendő* működését bemutató alfejezetekből kiderült, hogy mindkét kiadvány lényegében az őszirózsás forradalom – és az azzal rokonszenvező, valamint azt előkészítő politikai csoportosulások – fóruma (is) volt. Milyen más szerveződés tekinthető még a Károlyi Mihály nevével fémjelzett időszak irodalmi platformjának, ahol Kosztolányi Dezső szerepet vállalt? A kérdésre a választ Kosztolányinak a Petőfi Társasággal, illetve a Vörösmarty Akadémiával való kapcsolatának bemutatásával adhatjuk meg. Azt, hogy egy „új fiatal magyar akadémia” ötlete már korábban is fölmerült mind Kosztolányiban, mind kortársaiban, bizonyítja Tóth Árpád egyik, 1914 januárjára keltezett levele is: „tegnap este az Újság szerkesztőségében egy új irodalmi társaság tartotta megalakulási előértekezletét. Arról van szó, hogy 10–12 ember, akik már meglehetősen ismertségre tettek szert, s akik közül 5–6-an lehetőleg a nagy lapok szerkesztőségeiben is bent ülnek, egy új fiatal magyar akadémia szervezzen, amely összetartva és zárt körben maradva, minél hathatósabb módon reprezentáljon és érvényesüljön. Tegnap este ezen a gyűlésen résztvettek: Szini Gyula, Barta Lajos, Kosztolányi Dezső, Csáth Géza, Karinthy Frigyes, Bán Ferenc, Nagy Lajos, Tóth Árpád. [...] A társaságnak intézője, kéziratgyűjtője és pénztárnoka: Halasi Andor, az Élet főmunkatársa. A társaság könyveket is ad ki, még pedig német fordításban is. Német fordítónk: Klein I., a Pester Lloyd munkatársa és kritikusa [...] Nagy a remény, hogy a társaság tagjai névsorával, plakátokon közlendő proklamációjával, indítandó közlönyével, felolvasásaival, lapreklámjával elegendő port fog felverni.”²⁰⁹ Kosztolányinak tehát „volt már gyakorlata” az irodalmi társaságok alapításában, mire a Vörösmarty Akadémia alakuló ülésén való részvételig eljutott. Sőt, egyetemista éveinek tárgyalásakor jeleztem már, hogy egészen fiatalon ugyancsak részt vett hasonló jellegű kezdeményezésekben, köztük például a Komjáthy Jenő Társaság életre hívásában.

Mielőtt az őszirózsás forradalom idején szerveződő Vörösmarty Akadémia-beli szerepvállalásról szólnék, szükséges a Petőfi Társasággal kapcsolatos előzetes tudnivalókat összefoglalnom. Az irodalmi egyesület eredetileg a Petőfi-kultusz terjesztése, illetve hazai szépirodalmunk nemzeti szellemében való művelése céljából jött létre. Első nyilvános ülésüket 1876 elején tartották, a Magyar Tudományos Akadémián. A Társaság első elnöke Jókai Mór volt, akit Herczeg Ferenc követett, 1904-ben. Őt éppen 1919-ben – tehát a Károlyi-féle forradalmat követően – váltotta Pe-

kár Gyula, aki egészen 1936-ig maradt az egyesület élén. „Az 1910-es évekre [...] a Petőfi Társaság] vesztett az alapítás lendületéből és ellenzékiességéből. Önálló esztétikai program híján a »nemzeti szellemű irodalom« művelése, a Petőfi-kultusz ápolása lett legfőbb tevékenységük.”²¹⁰

Kosztolányi életrajza szempontjából a Herczeg Ferenc leköszönése körüli hónapokat, azaz a Petőfi Társaság 1918–1919-es időszakát célszerű alaposabban megvizsgálnunk. Képviselet-e határozott politikai irányvonalat ebben az időszakban a szervezet, és ha igen, ez mennyiben érintette magát Kosztolányit? A Társaság politikai irányultságáról elmondhatjuk, hogy 1918 végén már az őszirózsás forradalom híveként mutatkozott, s üdvözölte a Nemzeti Tanácsot. Az alapvetően konzervatív nemzeti elveket valló szervezetben már korábban is folytak viták arról, hogy alkalmazkodniuk kellene a kor megváltozott kihívásaihoz, valamint nyitniuk az előzőleg elítélt – nem egyszer éppen az ő komoly támadásaikban részesített – fiatal írónemzedék (a „modernekek”) felé.

Október 28-án, a Palágyi Menyhért által összehívott közgyűlésen már odáig jutottak a „reformokban”, hogy el is fogadtak egy három pontból álló határozati javaslatot, mely a következőkből állt: „1. A Petőfi-Társaság csatlakozik a Nemzeti Tanácshoz, amely Petőfi Magyarországot akarja megvalósítani. 2. A Petőfi-kultusz a kiegyezési korszak szellemének befolyása alatt hamis irányban mozgott. A Társaság szakít ezzel a kultusszal és áttér Petőfinek, mint a világszabadság költőjének kultuszára. [...] 3. A Társaság felveszi programjába azt a főcél, hogy más nemzetek tájékozatlanságával szemben megvédi a magyar kultúrának becsületét és erre a munkára állandó bizottságot küld tagjai sorából.”²¹¹ A megújulás szándékát azonban nemcsak ez az indítvány mutatja, hanem a korábbi *tagfelvételek* is. Már 1917 őszének végén fölmerült ugyanis (többek között) két olyan (modern) költő taggá választásának ötlete, mint Babits és Kosztolányi. Zempléni Árpád Ambrus Zoltánhoz írt „tapogatózó” leveléből az is kiderül, hogy a novemberi próbálkozás – miszerint a tagsággal elfogadtassák az új jelöléseket – nem a legelső volt: „Mélyen tisztelt Tagtárs! Az újabb magyar líra két jeles tehetségét, *Babics* [!] Mihály és *Kosztolányi* Dezső urakat óhajtanák sokan a Petőfi Társaság tagjaiul jelölni. *De új bukásnak nem szeretnék őket kitenni*. E miatt kívánatos volna, hogy a szavazás várható eredménye felől az ajánlók eleve tájékozódhassanak. Mély tisztelettel esedezem azért, kegyeskedjék értesíteni, lehetne-e e jelöltek számára igen tisztelt Tagtárs szavazatára számítani vagy sem?...”²¹² [harmadik kiem. A. Zs.]

Többek között Ignóus cikke is elárulja, hogy a korábbi tagfelvételi kísérlet 1916 végén történt. A *Nyugat* hasábjain – 1917 januárjában – megjelent szövegében élesen bírálta a Petőfi Társaságot, s lényegében az irodalmi fórumok szerepének változásairól, a kulturális „hatalmi struktúra” átrendeződéséről beszélt: „Fölteszem, hogy úgy Kosztolányi Dezső, mint Szép Ernő elfelejtette már erre a hétre, hogy mult héten a Petőfi-Társaság nem választotta őket tagjává. [...] íme a derék és jámbor Petőfi-Társaság is ugyanazon szűkkeblűségbe esik, ami annak idején az Akadémia s a Kisfaludy-Társaság hivatalosságában fájt volt alapítóinak s ami ellen alapították volt mintegy ellenakadémia gyanánt: az mutatja legjobban, hogy nem az emberekben van a hiba, hanem az intézményben, – még pontosabban magában az irodalomban, magában a művészetben, mely nem fér bele intéz-

ménybe. [...] Ami valaha a társaságok s az akadémiák rendeltetése volt, azt a mai világban átvették a kiadók s átvette a közönség, s mivel az élet megvan a társaságok nélkül, át is halad felettük, akár mint választanak vagy exkluzívkodnak. Az irodalom már nem szorul akadémiákra, melyek vagy másképp ítélnék, mint az élet, s akkor mondom, az élettől lefütyültetnek, vagy azt cselekszik, ami amúgy is megtörténik, s akkor legjobb esetben felesleges lógósok. Írói társaságokra azért volna szükség – de nem hogy az írók egymást bírálják és osztályozzák, hanem hogy pótolják azt, amit a piac s a társadalom nem ad meg az íróknak s az irodalomnak.”²¹³ A *Budapest* című lap tudósítási alapján az első – Kosztolányi számára kudarcra végződő – ajánlás, illetve szavazás dátumát is pontosan megmondhatjuk: a tagajánlás 1916. december 11-én történt, a szavazás pedig december 22-én. Babits ekkor még nem szerepelt a jelöltek névsorában, hanem Császár Imre, Földes Imre, Ivánfi Jenő, Lázár Béla, Mikes Lajos, Móricz Pál, Peterdi Andor, Révai Károly és az Ignotus által kiemelt Szép Ernő tagfelvételének lehetősége merült föl, Kosztolányiét kívül. A legtöbb szavazatot (17-et) ekkor egyébként Móricz Pál, Peterdi és Révai kapták.²¹⁴

Minden bizonnyal a történelmi és politikai események számlájára is írható – 1917. június 6-án például megalakult a Választójogi Blokk, melyet szociáldemokraták, Károlyi-pártiak, polgári radikálisok és keresztényszocialisták alkottak, Károlyi Mihály vezetésével –, hogy közel egy esztendő múlva (1917. december 15-én) Kosztolányi Dezsőt – Babits Mihállyal, Biró Lajossal, Csathó Kálmánnal és Surányi Miklóssal egyetemben – már a Petőfi Társaság tagjává választották.²¹⁵ A jelenlévő – és szavazó – 35 tagból 26-an mondtak igent Kosztolányi fölvételére.²¹⁶ A nevezett öt író jelölésének ügyéről először október elején, a Petőfi Társaság Tompa-ünnepén esett szó. A *Budapesti Hírlap* híradása alapján, Babits és Kosztolányi ajánlásán kívül, Ady Endre tagfölvételének kérdése is napirendre került.²¹⁷

Kosztolányi a székfoglalóját eredetileg 1918. január 26-án tartotta volna, ám ezt fia betegsége miatt el kellett halasztania, így végül március 17-én került rá sor. „Vasarnap délelőtt tartotta meg a Petőfi-Társaság az Akadémia disztermében március 15-ei ünnepélyes ülését. [...] *Kosztolányi Dezső* lépett utána a dobogóra a székfoglalóul három költeményét, »Csillagok«, »Hitves« és »Székfoglaló vers a Petőfi-Társaságban«, olvasta föl” – tudósít a *Budapest* című lap.²¹⁸ Eredetileg Babits is ekkor tartotta volna székfoglalóját, ám betegsége miatt csak október 13-án adhatta elő költeményeit. A Pakots József körlevelében szereplő előzetes „forgatókönyv” alapján tudjuk, hogy Kosztolányi székfoglalóját megelőzően Herczeg Ferenc ünnepi megnyitóját, Ábrányi Emil versét, valamint Pekár Gyula novelláját hallhatta a társaság, utána pedig – az esemény zárásaként – Farkas Pál következett, szintén novellával.²¹⁹ Kosztolányi fölvételét figyelemmel kísérte a sajtó is. A *Színházi Életben* például egy humoros rigmust közöltek, az újonnan fölvett tag rajzos karikatúrájának kíséretében, a következő szöveggel: „Tiszteli Bohémia / Apraja-nagyja, / Pláne, mióta / a Petőfi-társaság tagja. // Petőfi hármát szeretett: / A bort, a nőt meg a szabadságot. / Kosztolányi antialkoholista, / Szabadságra rég nem utazott / És már számos színésznőt levágott. // Mégsem ri ki / A Petőfi-társaságból. / Miért? Mert költő / Még pediglen a javából.”²²⁰ Kosztolányi aktívabb szereplését mutatja egyébként, hogy nem sokkal később, április folyamán ismét a Társaság egyik rendezvé-

nyén szereplők között találjuk nevét: a Zeneakadémia nagytermében rendezett művész-matinén Peterdi Andoron és ifj. Hegedűs Sándoron kívül ő is fölolvasta műveit.²²¹

Az őszirózsás forradalom idején, 1918. október 28-án megfogalmazott indítványt a Petőfi Társaság akkori elnöke, Herczeg Ferenc ugyan helyeselte, ám egyúttal lemondási szándékát is bejelentette. Végül mégis megmaradt tisztségében: a tagság ugyanis nem fogadta el szándéknyilatkozatát, amire válaszként Herczeg – tekintettel a „forradalmi időkre” – még egy ideig vállalta az elnöki poszt betöltését. A nevezett közgyűlésen felszólalt Kosztolányi, Babits és Ferenczi Zoltán is. Konkrétan Kosztolányi szereplésének részleteiről (többek között) *Az Est* tudósításából értesülhetünk: „Kosztolányi Dezső a letűnt korszak utolsó erőszakosságának jellemzésére közli, hogy a napokban egy cikket irt, a melyben arra buzdította a közönséget, hogy olvassák ezekben az időkben Petőfi költeményeit. Ezt az írást a cenzura nem engedélyezte. (Felkiáltások: *Gazság! Butaság!*)”²²² A felszólalásokat követően – és minden bizonnyal azok hatására – határozatot fogadtak el, mely többek között az alábbiakat tartalmazta: „A Petőfi-Társaság [...] kötelességének tudja, hogy a nagy idők által teremtett új helyzetben *Petőfi politikai és társadalmi költészetének eszméit hirdesse*. [...] A Petőfi-Társaság elhatározza, hogy *programmjának egyik főpontjává avatja a magyarság megvédését, a nemzetek tájékozatlanságával szemben*. E célból külön állandó bizottságot alakít.”²²³ Az említett bizottságnak tagja lett Babits, Biró Lajos, Palágyi Menyhért és Peterdi Andoron kívül Kosztolányi Dezső is. Az újonnan alakult bizottság a függetlenségi politika híve volt, valamint a nemzeti irodalom fontossága/képviselője mellett tört lándzsát. Kosztolányi felszólalása a Petőfi Társaságban a *nemzeti irodalom értékeire, és annak a külföld felé történő propagálására* hívhatta föl a figyelmet. Megállapíthatjuk tehát, hogy aktívan részt vett a Társaságot megújítani kívánó törekvésekben, sőt: mindezt határozott programmal tette.

A Petőfi Társaság „forradalma” azonban nem tartott sokáig. Komoly viták folytak akörül, hogy az eredetileg 60-ban maximalizált egyesületi létszámot mennyivel emeljék föl, ám ez már az alapszabályok módosításával járt volna. Az újonnan bekerült fiatal írók és a régebbi, ám reformer szemléletű tagok ugyanis a fiatal irodalom további képviselőinek fölvetelét javasolták. Tóth Árpád így foglalja össze a részbeni visszarendeződés történetét: „Herczeg Ferenc lemondása visszazívódott, intézményes reformok nem következtek. Mindössze annyit engedtek az öregek, hogy a tagok létszámát felemelték, s 25 fiatal írót »en bloc« hajlandók voltak új tagokul a keblükre »ölelni« [?].”²²⁴ Hatvány budai palotájában gyűlt össze az a társaság, amelyik a fölveendő 25 tagról egyezkedni kezdett. A házigazdán kívül jelen volt Schöpflin, Karinthy, Babits és Kosztolányi is. „Mire a névsor összeállítódott, kiderült, hogy ez a társaság sokkal külömb, mint az egész Petőfi-sereglet, s nagy marhaság volna belépni a Pakotsok, ifj. Hegedűs Sándorok, Peterdi Andorok, Sas Edék stb. kétes gyülekezetébe. Kimondták, hogy egy új, igazibb irodalmi társaságot alakítanak, mely a magyarság mellett az európaiságot is döntő fontosságúnak tartja, s mivel a hagyomány klasszikusai közül Vörösmarty volt az, aki ezt elvként is hirdette [...], az új csoport Vörösmarty nevére el nevezi magát, mégpedig Vörösmarty Akadémiának. Akadémiának azért, mert a társaság a magyar irodalmi élet

legelőkelőbb fóruma kíván lenni, bírāja és irányítója és nevelője” – olvasható Tóth Árpád beszámolója.²²⁵ A Petőfi Társaság vezetői időközben fölterjesztették alapszabály-módosítási kérelmüket gróf Battyhány Tivadar belügyminiszterhez, ám Móricz Zsigmond végül levélben közölte velük: „a fiatalok részére felajánlott helyeket nem fogadják el, mert ők az új Vörösmarty Akadémia tagjai lesznek.”²²⁶ A Társaság ezt követően felhagyott a fiatal irodalmat fölkarolni kívánó reformtörekvéseivel, s 1919. február 23-án testületileg beléptek a Területvédő Ligába, az ügyvezető másodelnök Pekár Gyula lett. A Tanácsköztársaság alatt működésük szünetelt, később pedig komoly tisztogatásba kezdtek.

Kosztolányi Dezső tehát nemcsak a Petőfi Társaságnak volt tagja, hanem a Vörösmarty Akadémiához is csatlakozott, mely köztudottan a modern és haladó szellemű írók csoportosulását jelentette a korábbi konzervatív fórumok ellenében. Alapítói olyan irodalmi társaságot kívántak létrehozni, mely a magyarság mellett az európaiságot is fontosnak tartja: „a Vörösmarty Akadémia nem csinált sem forradalmat, sem ellenforradalmat, a Vörösmarty Akadémia csak irodalmat csinált [...] Segíteni akart abban, hogy a magyar nemzet politikai összeomlása ne jelentse a magyar nemzet kulturális összeomlását is.”²²⁷ Ezenkívül egységes ellenőrzést akartak adni egy „politikamentes és mégis nemzeti kultúrának”, valamint biztosítani az elvi kritika érvényesülésének feltételeit. „Hatvany Lajos javaslatára elhatározták, a »külön társaságot a Goncourt Akadémia mintájára« szervezik meg, »Babits ajánlatára nyomban Vörösmarty Akadémiának nevezték el«, s döntöttek arról is, hogy »az új eszmék szavával a sok darabra tépett, pártpolitikai szempontokkal mesterségesen elkülönözött magyarsághoz« kívánnak szólni, »tiszteleti tagokul Henri Barbusse-t, Romain Rollandot, H. G. Wellset, Bernard Shaw-t« választották, »kik a háború alatt is az emberiség és a béke elvét hirdették« [...].”²²⁸

Előértekezletüket a Fővárosi Könyvtár egyik termében tartották, 1918. november 27-én, ahol jelen volt – Kosztolányin kívül – többek között Ady Endre, Babits Mihály, Barta Lajos, Hatvany Lajos, Kassák Lajos, Laczkó Géza, Lengyel Géza, Móricz Zsigmond, Schöpflin Aladár és Tóth Árpád. A meghívottak között szerepelt még Bródy Sándor, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Kemény Simon, Szép Ernő és Szomory Dezső is. Közülük Herczeg és Gárdonyi nem fogadták el végül tagságukat. Hatvany később meg is jegyezte egy levélhez fűzött kommentárjában: „A Vörösmarty Akadémiának nem volt igaza, hogy a forradalmi írók körébe beválasztotta az ellenforradalmárokat. Mi akkor még a fair play alapján álltunk, ellenfeleink pedig már az erőszak alapján.”²²⁹ Az említett összejövetelem ugyan Hatvany volt a szónok, ám az asztalfőre Adyt ültették – és elnöknek is őt választották –, aki ekkor már nagybeteg volt, és testvére támogatásával érkezett. Az újabb tagok fölvetelének kérdésével kezdődött a vita – Krúdy megválasztásának javaslatát Kassák például hevesen támadta, ám a többiek rendre intették –, majd alelnöknek jelölték Babitsot és Móriczot, a főtitkár Schöpflin, titkár pedig Tóth Árpád lett. Utóbbi poszt várományosa eredetileg Kosztolányi lett volna, aki – elfoglaltságára való tekintettel – nem tudta vállalni a feladatok ellátását.²³⁰ Ehelyett „előadó” titulust kapott, míg Lengyel Menyhért „rendező” lett, Füst Milán pedig „ügyész”.²³¹

Az Akadémia tagságának összetételét illetően Lendvai István a *Figaró* hasábjain megjegyzi: „mindössze három klikket jelent. Az egyik a Berger-kávéház asztala

körül tömörült eddig, a másik a Rákóczi-uton összpontosult, a harmadik a Vilmos császár-uton fejt ki tevékeny irodalompolitikáját.²³² A klikkesedés fölemlgetésével pedig bírálja is az újonnan létrejött szervezetet, s megállapítja: „ez a metódus [...] nemcsak a megalakulásnál dolgozott, hanem dolgozni fog a díjak kiosztásánál, az akadémia egész irodalomtámogatási működésénél. Ha itt a jóbarátság, a szerkesztőségi közellét, vagy az irodalmi világszemlélet feltétlen azonossága döntött, dönteni fog a jövőben is és a szegény ma dolgozó vagy eljövendő lúmenek megint csak nem a spontán tehetségükkel, írói erejükkel és tisztességükkel boldogulnak, hanem az összeköttetésekkel.”²³³

Hiába vett részt a Vörösmarty Akadémia munkájában több, egymástól eltérő fölfogást valló irodalmi ember – amint azt Babits Mihály is hangsúlyozta 1925-ből visszatekintve –,²³⁴ mégsem okozott osztatlan örömet a létrejött. Politikailag ugyan is határozott állásfoglalásuk volt, nem utolsósorban Hatvany Lajos „elfogultságának” okán: a társaság lényegében Károlyi Mihállyal rokonszenvezett, akit első nyilvános nagygyűlésük megnyitására is fölkértek. Az alakuló ülésre december 1-jén került sor, a Magyar Tudományos Akadémia egyik termében. Az alelnökök Babits és Móricz lettek, a főtítkári posztot pedig Schöpflin Aladár kapta. Az Akadémia programját az egyik alelnök, Móricz mondta el, miután a nagybeteg Ady Endre már nem tudott jelen lenni.²³⁵ Amint arról a *Pesti Napló* beszámolt: „Móricz Zsigmond [...] lelkes szavakban fejtegette az új akadémia hivatását [...], majd *Schöpflin* Aladár olvasta fel *Lovász* Márton kultuszminiszternek [...] üdvözlő levelét.”²³⁶ A nagypolitika jelenlétére ad bizonyítékot az 1919. február 9-i ülés krónikája is, amikor Károlyi Mihályon kívül (aki addigra már köztársasági elnök lett) Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke, Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszter, valamint Jászi Oszkár, a Külügyi Tanács miniszteri rangú elnöke is képviseltette magát.

A Vörösmarty Akadémia elleni irodalmi és politikai támadások több oldalról érkeztek. A szociáldemokraták ellenzékeként föllépő s a proletárok érdekképviseletéért munkálkodó Franyó Zoltán szerkesztette *Vörös Lobogó* című politikai és kritikai hetilapban Szekula Jenő nemcsak magát az Akadémiát, hanem konkrétan Hatvany Lajos személyét is bírálja, sőt egyenesen rágalmazza: „mig csak író akart lenni, írócska, addig hagytuk, megmosolyogtuk; de most, hogy már irodalmi vezér akar lenni, aki kinevez, diktál és méltóságokat osztogat, azt mondjuk neki, hogy: ácsi! [...] A maga penészvirág-lelkét nem fogja rányomni bélyegül az egész magyar literatúrára. Tünjön el Hatvany, a maga pestises és tehetségtelen lapjával, a Pesti Naplóval együtt. A szemetesládába. Ahova való. S ahova művei követni fogják.”²³⁷ Szekula sorait azért volt fontos idéznünk, mert cikkének megjelenését követően (közel két és fél hónappal később) már kikiáltják a Tanácsköztársaságot, azaz a bolsevizmus hazai képviselői uralomra jutnak. A szerkesztő Franyó – Lukács György munkatársaként – a közoktatási népbiztosságra kerül, Szekula pedig a forradalmi kormányzótanács elnöki osztályán lesz sajtóelődó. 1919 januárjában közölt véleményüknek később is hangot adtak, s a Vörösmarty Akadémia megszűnése, valamint Hatvany és körének háttérbe szorulása többek között az ő működésükkel is összefüggésbe hozható.

Az *Új Nemzedék* hasábjain Roboz Imre támadta Hatvanyékat. Gondolattmentében egészen Gyulai Pál örökségéig megy vissza, aki – meglátása szerint – beve-

zette az irodalomba (és a tudományos életbe is) a klikkrendszert, csak azok érvényesülését segítvén, akik „politikailag korrektek” voltak számára, tehát: a tehetségeket háttérbe szorította. Roboz – ezzel az eljárással vonva párhuzamot – erősen bírálja az Akadémiát, részben nemzeti oldalról is. Hatványról szólván kitér a *Pesti Naplóra* (annak munkatársaival egyetemben), valamint a báró politikai működésére: „ugy udvaroltatott magának a jeles magyar írókkal, akárcsak valami telhetetlen étvágyu, nagykeblü ezredesné a kisvárosi garnizon ifju tisztjeivel. Képviselte a Nemzeti Tanácsban a hadseregszállítókat, Franchet d’Esperay [!] pedig kinevezte tolmácsnak, hercegi rang nélkül.”²³⁸ Roboz végül számon kéri az Akadémián: ezekben a vészterhes időkben miért nem inkább azzal foglalkoznak, hogy külföldre mennek agitálni, s ezáltal tesznek valamit Magyarország sorsa érdekében, a kvázi „köldöknézés” helyett.²³⁹ A már említett *Figáró*-cikk – a nemzeti politikát leszámítva – hasonló okból támadta az Akadémiát: egyfelől a klikkesedést vetette szemükre, másfelől azt, hogy nem csak fiatal írók ülnek soraikban.

A politikai állásfoglalás – és a sajtóbeli támadások – rövid ismertetését követően fontos tisztáznunk: milyen *irodalmi* célokat, programokat fogalmaztak meg a Vörösmarty Akadémia tagjai, köztük Kosztolányi Dezső? Tudjuk, hogy szó esett a könyvkiadás megszervezéséről, a közhasznú magyar szavak szótára elkészítéséről, az ifjúsági irodalom színvonalának emeléséről, valamint régi irodalmi értékeink földértéséről és a kritikai élet föllendítéséről. A tagok megállapodtak abban is, hogy – a francia Goncourt-díj mintájára – évente egyszer 5000 korona értékű díjat adnak át, a legjobbnak ítélt szépirodalmi mű írójának. Az anyagi háttér biztosítását főként Hatvány báró vállalta magára. Gyűléseik rendszeres megtartásán kívül kritikai lap indításában is gondolkodtak, valamint matinék szervezésében. Emellett az infrastruktúra biztosításáról sem feledkeztek meg: sikerült ugyanis a Városi Könyvtárral megállapodniuk abban, hogy amíg saját helyiségük nem lesz, a Könyvtár az Akadémia tagjainak rendelkezésére bocsátja az Ázsia Gyűjtemény termét, ahol hétköznapiokon dolgozhatnak, sőt könyveket is félretetethetnek.

Molnár Ferenc indítványára a társaság *Magyar Bibliát* akart kiadni, mely egy kötetben foglalja össze – Babits szavaival élve – „mindazt, amit a magyar szellem legkülömbet, legmaradandóbbat alkotott az évszázadokon át: lírát, tanulmányt, elbeszélést, drámát, s irodalmunknak ezt a standard-kincsesházát olcsón szőni szét a megcsonkított ország s az elszakított részek lakossága között, hogy ne hiányozzék egyetlen magyar házból sem [...]”²⁴⁰ A munkáról 1919. január 2-án tárgyaltak először, amikor a címet *Magyar Olvasókönyvre* változtatták, és fölosztották egymás közt a feladatokat is. Kosztolányi Dezső a II. korszakkal foglalkozó bizottságban kapott helyet, mely az „Urániától Mikszáth fellépéséig” tartó időszak tárgyalását tűzte ki: „*A Pro Memoria a Magyar olvasókönyv szerkesztésében tartandó legközelebbi gyűlés január 12-én du. 5 órakor lesz a Városi Könyvtár Ázsiai termében.* A bizottságok beosztása a következő: [...] II. Második korszak (az Urániától Mikszáth fellépéséig). Versanyagot átnézik: Ady Endre, Heltai Jenő, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Prőzai anyagot: Herczeg Ferenc, Krúdy Gyula, Révész Béla, Schöpflin Aladár.”²⁴¹

1919. március 8-án – a Zeneakadémián –, többségében a frontról hazatérő, szerződés nélküli színészekből alakult meg a társulat, mely programját tekintve a Thália Társulat irányvonalát kívánta folytatni. Kosztolányi színházavató prologusát – melynek szövegét egy héttel később a *Színházi Élet* le is közölte²⁴² – ifj. Vajda László rendezésében Karinthy Frigyes *Holnap reggel* című tragikomédiája követte. „A közönség sok tapssal honorálta ezt az újfajta színművet az új színházban, mely jó auspiciumok közt nyílt meg. Kosztolányi Dezső lágyan zöngelmes, ékes prologját lelkes melegséggel szavalta el Kálmán Erzsi, szép kisasszony” – foglalta össze az esttel kapcsolatos észrevételeit Hatvany Lajos.²⁴³

1919. január 27-én meghalt Ady Endre, mely tényről Kosztolányi életrajzában több okból is szólnom kell. Egyrészt a Vörösmarty Akadémia – melynek Kosztolányi oszlopos tagja volt – kötelességének tartotta, hogy méltó temetést rendezzenek, illetve örökségének ápolása érdekében is lépéseket tettek; másrészt tudjuk, Kosztolányi és Ady riválisok voltak (amit a *Négy fal között*ről írt kritika csak még jobban kiélezett); harmadrészt az 1929-es Ady-vita nagy port kavaráó botrányának megértéséhez is hozzásegít, ha alaposabban bemutatom a temetést és a körülötte zajló eseményeket, különös tekintettel a *Nyugat*-emlékszám megjelenésére.

Az Akadémia gyásztávíratában egyenesen „az új Magyarország költőjének” neveztek Adyt: „A VÖRÖSMARTY-AKADÉMIA mély megrendüléssel, fájdalommal és gyásszal jelenti a magyar irodalom nevében, hogy ADY ENDRE az új Magyarország költője meghalt. Január 29-én szerdán délután 2 órakor temetjük a Nemzeti Múzeum előcsarnokából a Kerepesi-úti temetőbe a református egyház szertartása szerint a főváros által adományozott díszsírhelyre. A magyar nemzet hálája és szeretete kíséretje.”²⁴⁴ Ady holttestét tehát a Nemzeti Múzeum előcsarnokában ravatalozták föl, érckoporsóját Jókai-lepel borította. A temetésen jelen volt Berinkegy Dénes, akkori miniszterelnök, valamint Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszter, aki a kormány nevében beszédet is mondott. Képviseltette magát a szervező Vörösmarty Akadémia, a különböző író- és újságírószervezetek, az Otthon Kör, a Társadalomtudományi Társaság, az Országos Polgári Radikális Párt, a *Nyugat* szerkesztősége. Ott volt még Linder Béla korábbi hadügyminiszter, Hock János, aki Károlyi után lett a Nemzeti Tanács elnöke. Kunfin kívül beszédet mondott Haypál Benő református lelkész, Móricz Zsigmond – a Vörösmarty Akadémia nevében –, Babits – a *Nyugat* szerkesztőségi tagjaként –, valamint Pickler Gyula, Biró Lajos, Kernstock Károly és nem utolsósorban Jászi Oszkár, a Társadalomtudományi Társaság képviselőjében. Herczeg Ferenc a következő szavakkal kommentálta a temetés politikai ügyként (is) történő fölhasználását: „A földön kúsó pártpolitika eljött a ravatalhoz, hogy tulajdonába vegye a halott költőt. Költészetről és magyarságról alig esett szó a gyászbeszédekben, inkább csak osztályharcról és osztálygyűlöletről. [...] Két férfiú, akinek a szava akkor súlyosan esett latba, nem kedvelte Adyt: Tisza István és Rákosi Jenő. [...] Két nemzedék állott szembe egymással. [...] Különös azonban, hogy nemcsak az öregek, de az ifjú irodalom három reprezentatív költője: Babits Mihály, Kosztolányi Dezső és Juhász Gyula legkevésbé sem lelkesedett Ady Endréért. Babits Mihály özvegye erre vonatkozóan a következőket mondta egy újságírónak: »[...] Úgy vélekedtek, hogy Adyt mindenre fel lehet használni, mert ő proletár és úr, antiszemita és filozsemita egy személyben.«²⁴⁵

A politikusokon és az irodalom képviselőin túl a középiskolák tanulóifjúsága is fölvonult, méghozzá testületileg, miután Kunfi oktatási szünetet rendelt arra a napra. A szociáldemokraták 100 fős küldöttséggel látták el a rend fenntartását, ám így is adódtak problémák. A szervező Vörösmarty Akadémiát a sajtóban több támadás érte. A *Magyar Hírlap*ban például szemükre vetették, hogy a szertartás késett, valamint nagy volt a tolongás, ami veszekedéseket és jajveszékeléseket szült: „Ady Endre özvegyét Beregi Oszkár, a Nemzeti Színház tagja kísérte és ők is csak nagy nehezen tudtak feljutni a gyászszertartás helyére [...] a nagy tolongásban a fekete gyászdrapériát teljesen leszakították. A botránynak ezt az ódiomát teljesen a Vörösmarty akadémiára kell háritani, mert nem gondoskodtak kellő időben megfelelő számú rendfenntartó személyzetről.”²⁴⁶ A temetésen kialakult helyzet még viccelődésre is készítette a lap munkatársait, kigúnyolták az Akadémiát, mondván: „Ez a Vörösmarty-akadémia lassanként hasonlatos lesz a burgonyanövényhez.

– ???

– Ennek a java is a föld alatt fekszik.”²⁴⁷

Hogyan fogadta személy szerint Kosztolányi Dezső Ady halálának hírért? Kosztolányi Dezsőnél tudjuk, hogy Ady élete utolsó időszakában többször kívánta látni őket: „Ady Endre halálosan beteg. Mostanában többször izen érettünk. Látni akarja Didét, engem is. Eddig titkolt szeretetét most nem rejtegeti. Fakuló, tág szemével rajongással tekint költőtársának arcába. Szomorúan mutatja csontig soványodott lábászárát.”²⁴⁸ Ugyanez a motívum olvasható Kosztolányi nekrológjában, melyet *Ady feje* címen jelentetett meg, két nappal a költőtárs halála után (azaz a temetés időpontjában).²⁴⁹ A *Nyugat* 1919. február–márciusi száma lett az Ady-émlékszám, melybe Kosztolányi is írt, méghozzá előkelő helyen: Ignotus, Schöpflin, Szabó Dezső, Balázs Béla, Kabos Ede, Nagy Endre, Lengyel Menyhért, Krúdy, Móricz és Hatvany társaságában. Cikke *A huszonhétéves költő* címmel jelent meg, melyet a *Budapesti Naplónál* töltött közös hétköznapok fölidézésével indít. Elárulja, hogy nem egyszer közösen vacsoráztak a Három Hollóban, ám valahogy sosem sikerült a magát „üvegfallal körülvéve” Adyhoz közelebb kerülnie. Soraiiban burkoltan utal kettejük azon ellentétére is, mely a *Négy fal között* 1907-es kritikája idején rögzült az irodalmi közéletben: egy helyütt megjegyzi, Ady „gyűlölt és megvetett minden »esztétát«, és ő az, aki „az életet pedig ezerszer többre becsüli minden tintás és papíros művészetnél”. Nem tudni, hogy Kosztolányi mennyiben vonatkoztatja magára azon sorait, melyekben arról szól, hogy az „álmodott”, a költői élet tökéletesebb és egészségesebb, mint az „igazi”, mely „a sárba húz”, s mely elől Ady „ösztönösen elzárkózott”. E ponton nagyon hasonlót ír Adyról ahhoz, amit éppen Ady írt órála (illetve vetett szemére), miszerint nem a való életet írja, hanem „csak” fantáziája termékeit énekli meg, tehát *irodalmi író*. Veres András találóan jegyzi meg ugyan-ezen szöveghely értelmezésekor: „[Kosztolányi] távolról sem azonosult Ady nézeteivel, hanem *Adyt alakította át saját képére*. A *Nyugat*ban megjelent cikkében odáig ment el, hogy leleményesen átírta, *az ellenkezőjére fordította* Ady költészet-felfogását, a magáéhoz közelítve azt”.²⁵⁰

Szövegének utolsó bekezdésében Kosztolányi a politikáról is beszél, amit jóval később – 1929-ben – ugyancsak szavá tesz majd. Ady művészetének – s egyáltalán az irodalom egészének – politikai kisajátítása ellen (és az elfogulatlan kritika

mellett) ugyanis már ekkor, azaz pályatársa halálakor szót emelt: „Épp ezért fájónak és sértőnek találom, hogy a mai kor, mely épp annyira politikai, mint az, amelyben indult, szereti bizonyos sallangokkal körülvenni nagy alakját, holott ő a pályája kezdetén az akkor jelentkező írőkkel és költőkkel együtt legszenvedélyesebben azok ellen küzdött, akik az irodalmat politikával mérgezik meg és hazafias (tehát gyakorlatian hasznos) szempontok szerint ítélnék meg egy-egy művészi terméket. Mindegy, hogy ez a politika fekete vagy fehér, az irodalomnak egyaránt árthat. Vallom, hogy jelentőséget csak a művészet mércéjén lehet megállapítani. [...] Tiltakozom tehát az ellen, hogy a politikusok, az apró-cseprő emberi ügyeknek ezek a kishivatalnokai ártsák be magukat a művészet dolgába. Ady Endre értéke nem változik, a politika ellenben minden pillanatban más és más lehet.”²⁵¹ Sorait érthetjük akár a temetésen megjelent politikai delegációkra, és az ott elhangzott beszédekre is. E ponton érdemes Tormay Cécile összefoglalását idéznem, aki Jásziékat és a szociáldemokratákat – szavaival élve: „a destrukció hazátlan táborát” – bírálja azért, mert „kisajátították” maguknak Adyt és művészetét: „A radikális párt, mint egyik megalapítóját és szellemi vezérét búcsúztatja el Ady Endrét. A galileisták gyászjelentést adnak ki róla, melyben vallomást tesznek, hogy az ő forradalmi ifjúságuk útján Ady lelke lobogott előttük. [...] És ünnepélyes ravatala felett [...] galileisták tartottak őrseget és a szociáلكommunista Kunfi mondott búcsúztatót.”²⁵²

Természetesen az Ady-émlékszámot is érték bírálatok, még hozzá nemzeti-radiális részről. Lendvai István az *Új Nemzedék* hasábjain Kosztolányi cikkére is kitér, mikor gondolatait összefoglalja: „Aki még eddig el nem hitte volna Adynak a tulajdon asztaltársaságától való idegenségét, aki nem látta Ady orrbefogó gesztusát, amikor »modern« író társait Molnár Ferenc től lefelé említettük előtte, az olvassa el az emlékszámot. Ignostól Kosztolányi Dezsőig csupa dörgölőzést és antiszenialitást fog tapasztalni és üdébb levegőt csak három cikknél fog érezni.”²⁵³ A három kiemelt szerző pedig Szabó Dezső, Rédey Tivadar és Pintér Jenő. Lendvai továbbá azt is megjegyzi, hogy a *Nyugat*-szám „negatív érdekessége” Babits távolmaradása: „Babits Mihály *nem* nyilatkozott Adyról. Ez is nyilatkozat.”²⁵⁴

Ady Endre utódja a Vörösmarty Akadémia elnöki székében Móricz Zsigmond lett. A szervezet több fontos döntést is hozott, mellyel a volt elnök munkásságának utóéletét kívánta biztosítani. Első lépésben fölkerítették „a költő testvérét, Ady Lajost, más források szerint Hatvany Lajost, esetleg valamilyen munkamegosztásban mindkettőjüket az Ady-életrajz megírására. [...] Bizonyára intézményesen vagy néhány Akadémia-tag révén közük volt az Ady-összkiadás tervezéséhez is [...]”²⁵⁵ Az életrajz megírásának alapos előkészületeit mutatja, hogy külön kérdőívet készítettek, melyet azokhoz kívántak eljuttatni, akik kapcsolatban álltak Adyval. A kérdőív többek között a következő kérdéseket tartalmazta: „5. Belső fejlődéséről mit ismer? Nacionalizmusáról? Szociális fölfogásának fejlődéséről? Esztétikájáról? Egyáltalán filozófiájának kialakulásáról? [...] 7. Mit tud a költő élete és egyes költeményeinek életszerű kapcsolatáról? 8. Általában milyen volt élete és költészete között a benső közösség? [...] 11. Milyen volt politikusnak? Meddig terjedt politikai érdeklődése? Kiket ismert politikusokat, és milyen viszonyban volt velük? 12. Milyen volt mint újságíró? [...] 15. Szerelmi dolgok. Kiket szeretett, nők, mélyebb s futó viszonyok? [...] 18. Bűnök. Mit tartott bűnnek, erénynek, mi determinálta erkölcsi lényét?”²⁵⁶

Ezenkívül az Akadémia tagjai Ady-díjat is alapítottak, fiatal tehetségek számára, valamint társadalmi akciót kezdeményeztek egy Ady-szobor Országos Bizottság megalapítására. E bizottság védnökeül Károlyi Mihályt, elnökéül pedig Hock Jánost kérték föl. Ady-múzeumot ugyancsak terveztek létrehozni: fölkérték Ady ismerőseit és barátait, adják át megőrzésre tárgyi emlékeiket. Mindez azonban csak terv maradt: a Vörösmarty Akadémia történetének ugyanis a Tanácsköztársaság időszaka végett vetett, miután – más közművelődési szervezetekkel egyetemben – az akkori vezetés betiltotta működését. A húszas években aztán újjá akarták éleszteni: 1925. június 14-én a Margitszigeten tartották meg alakuló közgyűlésüket, Babits elnökletével. Az alapszabályok kidolgozására külön bizottságot alakítottak, melynek Füst Milán és Nagy Zoltán mellett Kosztolányi szintén tagja volt. Az ideiglenes tisztikarban szerepet vállalt Babits és Móricz mint alelnök, Schöpflin mint főtitkár, Tóth Árpád mint titkár és Füst Milán mint ügyész. „Gellért Oszkár előterjesztette a *Nyugat* szerkesztőségének kérését, hogy az Akadémia küldjön ki három-három bírálót a *Nyugat* novella és kritikai tanulmány pályázatára.”²⁵⁷ A novella-pályázat bírálójául – Gellért Oszkárón és Osvát Ernőn kívül – Kosztolányi Dezsőt jelölték. Az eredményt a *Nyugat* karácsonyi számában tették közzé: az összesen 272 pályamunkából dr. Németh László orvos *Horváthné meghal* című novelláját ítélték győztesnek, melyet közöltek is.²⁵⁸ A sajtó ekkor is élesen támadta az újjáalakuló Akadémiát, melynek hitvallása nem változott. 1926 januárját követően azonban tevékenységükről már nem olvashatók hírek, így föltehetően elhalt a kezdeményezés.

Végezetül hadd álljon itt egy nyilatkozat Kosztolányitól, melyet 1928 nyarán tett, mikor már kellő tapasztalattal rendelkezett az irodalmi társaságok működésének gyakorlatáról: „Őszintén szólva, én nem látom az értelmét egy költői akadémia megalakításának. A költészet egyéni működés, nem társadalmi vagy társasági. *Sobase tartoztam semmiféle csoportosulásához*, tömörüléshez, nincs és nem volt közöm az iskolákhoz. Még azzal se törődtem, hogy hova soroztak be. A költő egyedül él, egyedül énekel, mint ahogy egyedül halunk meg.”²⁵⁹ [kiem. A. Zs.] Mindezek ellenére később sem hanyagolta az irodalmi társaságokat, sőt 1930 decemberében még a Magyar PEN Club elnöki tisztét is elvállalta.

JEGYZETEK

209. Tóth Árpád levele Nagy Zoltánnak, Bp., 1914. jan. 12. = *TÁLev*, 69–70.

210. Sipos Lajos, *Babits és a Petőfi Társaság = Babits Mihály levelezése. 1918–1919*, s. a. r. uő., Argumentum, Bp., 2011, 449. [a kötet a továbbiakban: BMLev 1918–19]

211. [Szerző nélkül], *Csatlakozások a Nemzeti Tanácshoz. A Petőfi Társaság köszönti a Nemzeti Tanácsot*, Világ, 1918. okt. 29., 4.

212. Zempléni Árpád levele Ambrus Zoltánhoz, [Bp., 1917. nov. 19.] = *Ambrus Zoltán levelezése*, s. a. r., jegyz. Fallenbüchl Zoltán, előszó Diószegi András, Akadémiai, Bp., 1963, 282.

213. Ignotus, *Petőfi-társaság*, Nyugat, 1917. jan. 1., 138.

214. Vö. [Szerző nélkül], *A Petőfi-Társaság ülése*, Budapest, 1916. dec. 11., 6–7; *Tagválasztás a Petőfi-Társaságban*, 1916. dec. 22., 8.

215. [Szerző nélkül], *Tagválasztás a Petőfi-Társaságban*, Budapest, 1917. dec. 9., 5; *A Petőfi-Társaság közgyűlése*, dec. 16., 8.

216. Vö. Téglás János, *Babits és a Petőfi Társaság*, ItK, 1997/5–6, 590.

217. [Szerző nélkül], *A Petőfi Társaság Tompa-ünnepé*, Budapesti Hírlap, 1917. okt. 2., 10.

218. [Szerző nélkül], *A Petőfi-Társaság ülése*, Budapest, 1918. márc. 19., 5.

219. Pakots József levele Babits Mihálynak, Bp., 1918. márc. 8. = *BMLev 1918–19*, 32.
220. [Szerző nélkül], *Kosztolányi Dezső*, Színházi Élet, 1918. jan. 27 – febr. 3., 14.
221. Vö. [Szerző nélkül], *A Petőfi-Társaság matinéja*, Budapest, 1918. ápr. 9., 7.
222. [Szerző nélkül], *A Petőfi Társaság üdvözlő a Nemzeti Tanácsot. Herczeg Ferenc lemondott az elnöki tisztről*, *Az Est*, 1918. okt. 29., 2.
223. *Uo.*
224. Tóth Árpád levele Nagy Zoltánnak, Bp., 1918. nov. 28. = *TÁLev*, 200.
225. *Uo.*
226. Téglás, 1997, 592.
227. Schöpflin Aladár, *A Vörösmarty akadémiairól*, Nyugat, 1925. júl. 1., 4–5.
228. Sipos Lajos, *Babits és a Petőfi Társaság* = *BMLev 1918–19*, 451.
229. Levelek Hatványhoz, 656.
230. Vö. Tóth Árpád levele Nagy Zoltánnak, Bp., 1918. nov. 28. = *TÁLev*, 203.
231. Vö. Gellért, 1958, 329.
232. I. i. [=Lendvai István], *Vörösmarty-Akadémia*, Figaró, 1918. dec. 11., 26.
233. *Uo.*, 26–27.
234. „Pártatlanságát pedig mindjárt alakulásakor kimutatta az Akadémia azzal, hogy akiket mai irodalmunk legjelentékenyebb erőinek ítél, jobbról és balról, korukra és irodalmi irányukra vagy álláspontjukra való minden tekintet nélkül meghívta tagjainak sorába, s nyilván ezentul is így fog cselekedni.” – Babits Mihály, *A Vörösmarty-Akadémiairól*, Nyugat, 1925. máj. 16., 436.
235. Vö. Sipos Lajos, *Babits és a Vörösmarty Akadémia* = *BMLev 1918–19*, 452; és Németh Luca Anna, *Az irodalmi modernség egy szervezeti kísérlete. A Vörösmarty Akadémia története és szerepe a 20. század elejének irodalmi életében*, www.filologia.hu/tanulmányok/az-irodalmi-modernseg-egy-szervezeti-kiserlete---a-vorosmarty-akademia-tortenete-es-szerepe-a-20.-szazad-elejenek-irodalmi-leteben.html (Utolsó letöltés: 2015. okt. 29.)
236. [Szerző nélkül], *A Vörösmarty-Akadémia megalakulása*, Pesti Napló, 1918. dec. 3., 10.
237. Székula Jenő, *Te Lajos!*, Vörös Lobogó, 1919. jan. 2., 8.
238. Rbz. [=Roboz Imre], *Hatvány Lajos akadémiaja*, Új Nemzedék, 1918. dec. 7., 8.
239. „Mily cinizmusra, csak a maga kised ügyeivel való bibelődésre vall az, hogy harminc magyar író Magyarország megcsótt sirja mellett állván – megvitatja az akadémiai állandó vacsora-bizottság honmentő ideáját.” – *Uo.*
240. Babits, 1925, 436.
241. Schöpflin Aladár levele a Vörösmarty-Akadémiának, [Bp., 1919. jan. 3.] = *Levelek Hatványhoz*, 256.
242. Kosztolányi Dezső, *Avató. A Madách Színház megnyitására*, Színházi Élet, 1919. márc. 16–22., 8.
243. Hatvány Lajos, *Holnap reggel. Karinthy Frigyes színműve, a Madách-színház megnyitó előadása*, Pesti Napló, 1919. márc. 9., 8–9.
244. A Vörösmarty Akadémia levele Babits Mihálynak, [Bp., 1919. jan. 29. előtt] = *BMLev 1918–19*, 251–252.
245. Herczeg, 1993, 80.
246. [Szerző nélkül], *Eltemették Ady Endrét. Botrány a temetésen*, Magyar Hírlap, 1919. jan. 30., 4.
247. [Szerző nélkül], *Beszélgetés a Vörösmarty-akadémiairól*, Magyar Hírlap, 1919. jan. 31., 4.
248. Kosztolányiné, 226.
249. „Halála előtt két hónappal szomorúan mutatta lábszárait, melyek vékonyak és finomak voltak, akár egy négy éves gyermekéi, de a feje akkor is hatalmasan trónolt a testén, a szeme akkor is valami barbár tüllel lángolt. Madjnem külön életet élt ez a szép oroszlánfej, mely életében, de most halálában különösen hasonlított Beethoven fejéhez.” – Kosztolányi Dezső, *Őszintén szólva. Ady feje*, Pesti Napló, 1919. jan. 29., 4.
250. Veres András, *Kosztolányi Ady-komplexuma. Filológiai regény*, Balassi, Bp., 2012, 68.
251. Kosztolányi Dezső, *A buszonbétéves költő*, Nyugat, 1919. febr. 16. – márc. 1., 261–263.
252. Tormay, 2009, 195–196.
253. Csongor [=Lendvai István], *Mi újság az irodalomban?*, Új Nemzedék, 1919. márc. 18., 16.
254. *Uo.*
255. Sipos Lajos, *Babits és a Vörösmarty Akadémia* = *BMLev 1918–19*, 453.

256. A Vörösmarty Akadémia Elnökségének levele Hatvany Lajosnak, Bp., 1919 = *Levelek Hatvanyhoz*, 258.

257. [Szerző nélkül], *A Vörösmarty Akadémia közleményei*, Nyugat, 1925. júl. 1., 100.

258. Gellért Oszkár, Kosztolányi Dezső, Osvát Ernő, *A Nyugat novella-pályázata. Bírálati jelentés*, Nyugat, 1925. Karácsony, 485–489.

259. [Szerző nélkül], *Írók ankétje a költők akadémiájáról*, Literatura, 1928. aug., 253–255.

SZABÓ GÁBOR

Összeraknám a testem

HAZAI ATTILA: *FERI: CUKOR KÉKSÉG*

...egy másik égitesten
(Kontroll Csoport)

A szerző tragikus és korai halála óta Hazai Attila szövegei az irodalmi szubkultúra klasszikusaiává váltak, azaz (általában) mindenki tud róluk, és (nagyjából) senki sem olvassa őket. Nem nagyon találták meg helyüket a kortárs irodalomban,¹ sőt talán még az sem feltétlen látható, mennyiben és miként befolyásolták – ha egyáltalán – az utóbbi évtizedek prózafejlődését. Ráadásul – ahogyan ez már a Magyar Irodalom Háza Kortárs Irodalmi Központjában 1998-ban tartott vitából akkor kitűnhetett – azt még méltatói sem tudták egyértelművé tenni, mi is a *valami* ezekben az írásokban, amiktől nem egyszerűen működőképessé, de élvezetessé is válnak.² Németh Gábor ugyan két, látszólag definitív észrevételt is megkockáztatott a szövegekkel kapcsolatban – hogy tudniillik egyképp rombolják a humanitásesszéményt és a mondatmetafizikát –, ám érvényessége mellett ez a jellemzés is inkább valaminek a hiányáról, megszüntetéséről, nem pedig annak hogyanjáról, a poétikai mechanizmusok pontosabb működéséről informál. Hazai prózájához azért nehéz az értelmezői nyelv elkerülhetetlen fogalmiságán keresztül közelíteni, mert működésének alapvető ambíciója éppen a jelentésekben sűrűsödő világérzékelés szétporlasztása, ami egész egyszerűen érvénytelenné és külsődlegessé teszi a jelentésrögzítő szövegértelmezések aktivitását. Szövegeinek megtévesztő egyszerűsége és átlátszósága olyan üvegfelületként jellemezhető, amely ugyan látszólag pontosan megmutat minden „mögöttet”, ám az üveg kemény felülete azonnali visszavetíti a megragadására irányuló kísérleteket. Hogy egy másik, egész másfajta poétikából idecibált hasonlaltal éljek, Petri *Felirat* című versének remek zárósora, a „Jelen van – jelt nem ad.” több értelemben is leírhatja Hazai Attila prózavilágának ezt a sajátosságát. Utal ugyanis a (nyelvi) jeleken keresztül megtapasztalható jelentésnélküliség poétikai megvalósulására, a jelentéseket nem közvetítő, értelmezhetlenné váló jelenidőben otthontalanná váló egzisztencia magányára, sőt akár a kortárs kánonban ugyan jelen lévő, ám *hallgatag* életmű státuszára is.

A *Feri: Cukor Kékség* Hazai Attila 1992-ben megjelent első könyve, amelynek kiadását Géher István, akihez fordítói szemináriumra járt, állítólag „percek alatt elintézte”,³ úgyhogy a szerző váratlan gyorsasággal találta magát az irodalom mélyvi-